

UTSIKT VÄRMLAND

Ny rådgivning för hästgårdar sid. 6–7

Jordbrukarstöden – viktiga datum och kontroller sid. 2–3

Friluftslivets år – vad är friluftsliv för dig? sid. 11

UTGIVARE

Länsstyrelsen Värmland

651 86 Karlstad

010-224 70 00

varmland@lansstyrelsen.se

ANSVARIG UTGIVARE

Roger Bergqvist 010-224 72 13

roger.bergqvist@lansstyrelsen.se

REDAKTION

Emma Mickelin

Maria Sundqvist

Petra Umeland

Jan-Olov Högberg

Pernilla Malmberg

Roger Bergqvist

FORMGIVNING

Advant

BILDER

Länsstyrelsen Värmland

(om inget annat anges)

Framsidesbild:

Caroline Jörgensdotter Lersten

ILLUSTRATIONER

Mostphotos

(om inget annat anges)

TRYCK

Lenanders Grafiska AB

UPPLAGA 3 850 ex

ISSN NR 0284-6845

PUBL.NR 2021:10

TIDNINGEN FÖR LANTBRUK OCH LANDSBYGD I VÄRMLAND

Utsikt vänder sig till lantbrukare och andra som är intresserade av landsbygdsfrågor i Värmland. Första numret gavs ut 1993. Du kan läsa om landsbygds- och företagsutveckling, odling, djurhållning, ett rikt odlingslandskap, rovdjur samt stöd och kurser.

Utsikt ges ut 4 gånger/år och produceras delvis med pengar från Landsbygdsprogrammet.

Det är gratis att prenumerera – skicka din adress till tidningens utgivare. Även adressändringar och uppsägning av prenumeration skickas dit. Märk din post "Utsikt".

Har du idéer kring tidningens innehåll? Kontakta redaktionen!

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling, Europa investerar i landsbygdsområden

Länsstyrelsen Värmland

www.lansstyrelsen.se/varmland

Jordbrukarstöden 2021

Viktiga datum

15 juni

Sista dagen att:

- göra vissa ändringar i SAM-ansökan

- ta emot stödrätter från någon annan, under förutsättning att du har minst fyra stödrätter och har skickat in en ansökan med minst fyra hektar senast den 15 april

- ansöka om att ta över delar av en annan lantbrukares SAM-ansökan eller åtagande

- ändra eller ange fler produktionsplatsnummer i din SAM-ansökan.

30 juni

- Sista dagen att så grödorna inom miljöersättningar, ersättningar för ekologisk produktion, kompensationsstöd och nationellt stöd.

1 juli

- Tidigaste dagen du får börja skörda skyddszoner med åtagande inom miljöersättningen.

16 juli

- Tidigaste dagen du får bryta en träda som du redovisat med grödkod 60 i din SAM-ansökan. Det gäller inte träda som du angett som en ekologisk fokusareal i förgröningsstödet.

31 juli

- Tidigaste dagen du får bryta en vall inom vallåtagande som har varit huvudgröda i minst tre odlings-säsonger.

1 augusti

Tidigaste dagen:

- du får förbereda obrukade fältkanter för annan markanvändning om de anmälts som ekologisk fokusareal i förgröningsstödet
- du får bryta kvävefixerande grödor som du anmält som ekologisk fokusareal i förgröningsstödet

- du får skörda eller ha djurhållning på träda som du använder för att uppfylla kravet på flera grödor i förgröningsstödet. Det gäller dig som har åkermark i stödområde 1–5

- att använda växtligheten på mark i träda som foder om du söker kompensationsstöd för typ 1, 2 eller 3

- du får bryta trädan om du söker kompensationsstöd eller förgröningsstöd i vissa fall.

Du kan läsa mer om viktiga datum inom jordbrukarstöden på www.jordbruksverket.se

Om du får en kontroll

Nu är årets kontrollsäsong för jordbrukarstöden igång och det finns en del saker som är bra att veta om du skulle få en fältkontroll. Personal på Länsstyrelsen Värmlands lantbruksenhet gör varje år olika kontroller för att säkerställa att regler och villkor efterföljs och att rätt pengar betalas ut. Resultatet från dina kontroller kan påverka dina utbetalningar inom jordbrukarstöden.

Som lantbrukare kan du få flera olika kontrollbesök under året, som på ett eller annat sätt är kopplade till jordbrukarstöden. Vi på lantbruksenheten genomför fältkontroller där vi kontrollerar att SAM-ansökan stämmer med verkligheten, och att regler och villkor följs. Då kontrolleras exempelvis att rätt grödor och areal angetts i ansökan och att märkning och rapportering av djur gjorts korrekt. Vi kontrollerar även tvärvillkor som bland annat omfattar djurskydd, hantering av gödsel och växtskydd. Vilka som ska kontrolleras väljs ut genom ett slumpmässigt urval eller för att de tillhör en grupp där risken för fel bedöms vara större, exempelvis om man haft fel vid tidigare kontroller.

Före kontrollbesöket

Inför ett kontrollbesök tar vi oftast kontakt med stödsökaren, men det beror på vilken typ av kontroll du är uttagen till. Vissa kontroller får inte förälmälas mer än ett visst antal dagar eller timmar innan besöket och vissa kontroller får inte förälmälas alls.

När kontrollanten kommer bör du som stödsökare hjälpa till så att kontrollen kan genomföras på ett smidigt sätt. Vi kan inte fatta beslut om utbetalning om kontrollen inte genomförts. Kontrollanten kan behöva komma in i lokaler, se viss dokumentation och vid djurkontroller måste kontrollen kunna ske riskfritt. Kan du som stödsökare inte vara med på plats är det bra att be någon annan som är väl insatt i verksamheten att vara med vid kontrollen. Kontrollen anpassas till den pågående pandemin så att den kan ske på ett säkert sätt. Exempelvis begärs dokumentation in digitalt när det är möjligt.

Hur en kontroll går till

En kontroll varierar mycket i tid beroende på hur mycket mark och eventuella djur du har i din ansökan och hur många stöd du har sökt. En arealkontroll genomför vi normalt utan att du behöver vara med. Har du marker där det går djur kan det vara bra att ha en dialog med kontrollanten om hur kontrollen bäst kan utföras. Vid djurkontroller och tvärvillkorskontroller och eventuellt en del stödkontroller som ekologisk produktion behöver du som djurhållare eller stödsökare vara med för att svara på frågor. Vid dessa besök kontrolleras bland annat att djur är märkta, rapporterade och journalförda enligt regelverket. Vid en arealkontroll kontrolleras att arealer och markanvändning stämmer med ansökta uppgifter och att aktuella stödvillkor följs.

När fältbesöket är färdigt ska resultatet sammanställas. Du får alltid ett skriftligt resultat utskickat till dig. Hur lång tid det tar beror på vilken typ av kontroll det handlar om. I vissa fall begär kontrollanten in kompletteringar som behövs för att färdigställa resultatet. I det finns information om eventuella fel som kontrollanten hittat, om du kan åtgärda dem och när i så fall det senast ska vara gjort. Det är därför viktigt att läsa igenom resultatet. Har du synpunkter på kontrollresultatet har du möjlighet att skicka in dem till Länsstyrelsen inom det antal dagar som står i brevet. Om utbetalningen av ett stöd påverkas kan du läsa om det i meddelandet du får efter att beslut om slututbetalning fattats.

Flera besök från olika kontrollinstanser

Inom Länsstyrelsen försöker vi samordna våra kontroller så gott det går. Vissa kontroller måste dock göras under särskilda tidpunkter på året och då kan vi behöva besöka dig mer än en gång per år. Dessutom har Jordbruksverket fältpersonal som mäter markarealer. Det gör de för att upprätthålla en korrekt blockdatabas för de jordbruksblock som ligger till grund för ansökan om stöd i din SAM-ansökan. Länsstyrelsen har också personal som är ute och kontrollerar att lagstiftning inom djurskydd, livsmedel och foder följs.

Vanliga brister vid kontroll

De vanligaste bristerna vid kontroller av jordbrukarstöd är:

- att aktivitetskravet innan sista oktober inom gårdsstödet inte är uppfyllt
- att mark inte skördats eller betats enligt villkoren för kompensationsstödet, ekologiska produktionsformer och miljöersättningarna.
- bristfällig dokumentation inom ekologisk produktion.
- bristfällig märkning och journalföring för får och nötkreatur vid registerkontroller.
- brister i rapportering till CDB för nötkreatur.
- bristfällig dokumentation gällande gödselhantering.

Bristerna ger olika typ av avdrag beroende på vad för fel kontrollanten har upptäckt. Alla avdrag för varje stödform går att läsa om på jordbruksverket.se/stod/landbruk-skogsbruk-och-tradgard.

ULRICA JANSSON

010-224 72 68

ULRICA.JANSSON@LANSSTYRELSEN.SE

Nya grödor och nya livsmedel?

Våra matvanor förändras hela tiden. Det är stor skillnad på vad hus-hållen äter idag jämfört med för 20, 50 eller 100 år sedan. Framöver kan efterfrågan förändras av till exempel trender, nysvenskars matvanor och samhällets ökade behov av krisberedskap. Klimatfrågan påverkar på olika sätt.

Runt om i Sverige pågår flera initiativ för att ta fram produkter tillverkade av svenskodlade proteingrödor som gråärt, sötlupin, åkerböna och linser. En del produkter är redan kommersiella som torkade baljväxter, färsk baljväxtfärs och fryst falafel av svenska ärtor. På gårdsnivå finns det lantbrukare som ersätter importerat proteinfoder med svenskodlat. Det pågår även forskningsprojekt för att ta fram vegetabiliska produkter som "yoghurt" gjord på fermenterade proteingrödor.

Det finns utmaningar. Forskningsinstitutet RISE har identifierat att flera mellanled saknas i Sverige för att ta fram industriråvara. Det är aktörer som skalar bönor, mal mjöl och tillverkar proteinkoncentrat av åkerböna och sötlupin. Förädling och marknadsföring är avgörande för att lyckas etablera nya hållbara värdekedjor från odling till färdig livsmedelsprodukt. Men det finns möjligheter, både småskaligt och storskaligt.

Hushållningssällskapet, LRF, Nifa och Länsstyrelsen har påbörjat ett samarbets-

projekt om nya grödor. Syftet är att inspirera lantbruksföretagare att odla nya grödor som kan ersätta importerade produkter. Parallellt startar Hushållningssällskapet ett nätverk för växtodlingsgårdar med intresse för nya grödor.

I år planerar vi en studieresa till Västergötland för att träffa odlare och kanske förädlare. Vi planerar också ett seminarium mer inriktat på förädling, affärsmodeller och marknad. Vi hoppas att det går att genomföra under hösten, men vi får anpassa oss till restriktionerna. Nästa år är planen att genomföra några enklare demonstrationsodlingar i samarbete med någon eller några gårdar.

Tycker du att det här låter intressant? Har du redan funderat på någon ny gröda, men fastnat i något problem? Har du förslag på gårdar att besöka eller frågor till seminariet? Kontakta någon i samarbetsgruppen, se ruta till höger.

YLVA GUSTAFSSON
010-224 74 58
YLVA.GUSTAFSSON@LANSSTYRELSEN.SE

Odling av linser på ett fält på Gotland. Linserna samodlas med havre för att ge stabilitet. Foto: Ida Björkqvist

Samarbetsgruppen

Ylva Gustafsson, LST: 010-224 74 58,
ylva.gustafsson@lansstyrelsen.se

Malin Eliasson, LST: 010-224 72 64,
malin.eliasson@lansstyrelsen.se

Petra Umeland, LST: 010-224 72 76,
petra.umeland@lansstyrelsen.se

Daniel Hedeås, HS: 070-829 19 94,
daniel.hedeas@hushallningssallskapet.se

Jan Landström, LRF: 070-321 21 55,
jan.landstrom@lrf.se

Claes Jonasson, Nifa: 072-514 98 59,
claus.jonasson@nifa.se

Europeiska jordbruksfonden
för landsbygdsutveckling. Europe
investerar i landsbygdsområden

Insatser för att uppfylla de nationella målen i livsmedelsstrategin

Nya grödor är en del av ett större projekt som heter Insatser för att uppfylla de nationella målen i livsmedelsstrategin. Insatserna ska bidra till att nå målen i den nationella livsmedelsstrategin om ökad livsmedelsproduktion samt bidra till fler arbetstillfällen på landsbygden. Övriga insatser handlar om att:

- ta fram en receptsamling för kriskost med kort livsmedelskedja
- informera restauranger om den nya produkten fiskfärs av braxen
- ta fram en upphandlingspolicy för måltidstjänster för Länsstyrelsen
- ha erfarenhetsutbyten och sprida projektets resultat.

Projektet finansieras av Landsbygdsprogrammet.

Nya pengar i Landsbygdsprogrammet!

Nu är det återigen möjligt att söka vissa företags- och projektstöd i landsbygdsprogrammet. Detta är en följd av att landsbygdsprogrammet som löpte till 2020 nu är förlängt till 2022 och att det därmed har tillkommit nya pengar i en del åtgärder.

I tabellen nedan kan ni se vilka åtgärder som återigen är öppna samt vem som är er kontaktperson på Länsstyrelsen.

Åtgärd	Målgrupp	Länsstyrelsens kontaktperson
Ökad konkurrenskraft	Jordbruks- och trädgårdsföretag	Torbjörn Eliasson: 010-224 73 27
Förädlingsstöd	Mindre företag som förädlar livsmedel	Torbjörn Eliasson: 010-224 73 27
Nya jobb på landsbygden	Samtliga mindre landsbygdsföretag	Torbjörn Eliasson: 010-224 73 27
Investeringsstöd till biogas	Jordbruks- eller annat landsbygdsföretag	Torbjörn Eliasson: 010-224 73 27
Startstöd	Jordbruks- och trädgårdsföretag	Torbjörn Eliasson: 010-224 73 27
Kommersiell och offentlig service	Företag, föreningar och offentlig verksamhet som investerar i lokal service	Magnus Dagerhorn: 010-224 73 24
Fritids- och idrottsanläggningar	Företag, föreningar och offentlig verksamhet som investerar i samlingslokaler eller fritidsanläggningar	Christina Lindström: 010-224 73 22
Rovdjursstängsel	Jordbrukare eller annan markförvaltare som vill skydda betande tamdjur mot rovdjursangrepp	Jan-Olov Högberg: 010-224 72 72 Åsa Enefalk: 010-224 74 46 Hanna Pernler: 010-224 72 73
Våtmarker	Jordbrukare och andra som vill restaurera våtmarker och dammar för förbättrad vattenkvalitet eller biologisk mångfald	Elena Jonsson: 010-224 72 75 Maria Sundqvist: 010-224 72 74
Natur- och kulturmiljö	Ideella föreningar, organisationer, företag, myndigheter som vill restaurera och utveckla natur- eller kulturmiljöer på landsbygden	Elena Jonsson: 010-224 72 75 Maria Sundqvist: 010-224 72 74

Följande åtgärder är tillsvidare inte öppna för nya ansökningar via landsbygdsprogrammet:

- Investeringar för energieffektivisering och för energigrödor.
- Förnybar energi.
- Bredbandsstöd.
- Investeringar för att minska jordbrukets utsläpp av växthusgaser och ammoniak.
- Investeringar i småskalig infrastruktur.

Investeringsstöd för ökad konkurrenskraft till jordbruks- och trädgårdsföretag

Länsstyrelsen Värmland har tilldelats drygt 35 miljoner kronor till att fördela i åtgärden ökad konkurrenskraft till jordbruks- och trädgårdsföretag i länet.

Länsstyrelsen har beslutat att hålla en beslutsomgång under 2021 och att rikta stöd i två olika utlysningar till investeringar för lagring och torkning av spannmål samt för täckdikning. Vi planerar även att hålla en utlysning för trädgårdsföretag i början av 2022, men några datum

är ännu inte bestämda. För att omfattas av en beslutsomgång eller för att delta i en utlysning så måste ansökan komma in under aktuell ansökningsperiod.

Utförligare information kring beslutsomgången samt utlysningarna för ökad konkurrenskraft finns på vår webbplats: <https://www.lansstyrelsen.se/varmland/natur-och-landsbygd/stod-till-jordbruksforetagare/okad-konkurrenskraft-inom-jordbruk-och-tradgard.html>

BESLUTSOMGÅNGAR OCH UTLYSNINGAR UNDER 2021

Beslutsomgång 2021

Sista ansökningsdag är den 30 juni 2021

Utlisningar

Investeringar för lagring och torkning av spannmål
Går att söka 26 april–30 juni

Täckdikning

Går att söka 1 september–30 oktober

Ny rådgivning för hästgårdar

I år firar Greppa Näringen 20 år nationellt och 10 år i Värmland. Under jubileumsåret introduceras flera nya rådgivningsmoduler. En av dessa är Startbesök miljövänlig hästhållning.

Gödsel från djur som går ute på begränsade ytor i betesfällor och hagar kan innebära en risk för vattenmiljön. I Sverige finns cirka 350 000 hästar som tillsammans producerar ungefär 3 miljoner ton gödsel. Det motsvarar nästan 20 procent av den totala mängden stallgödsel från lantbrukets djur. Eftersom hästar vistas ute året runt kan växtnäring ackumuleras i beteshagarna. Om de dessutom går på en liten yta, ökar risken för trampskador som i sin tur kan leda till främst fosforförluster. Det är genom ytavrinning, urlakning och erosion som gödseln kan hamna i sjöar och hav där den bidrar till övergödning. Förutom hög djurtäthet är överutfodring av fosfor och stående vatten i hagarna faktorer som ökar riskerna. Det finns dock effektiva åtgärder för att minska problemen.

Minska förlusterna

De största fosforförlusterna i hagar sker på utfodringsplatser och gödslingssytor. Att regelbundet samla in gammalt foder

Leriga och söndertrampade hagar är inte bara ett djurhälsoproblem utan leder också till fosforläckage.

och gödsel, gärna flera gånger i veckan, är en av de bästa åtgärderna för att minska förlusterna. Det är också viktigt att förvara gödseln på ett säkert sätt. Till exempel på en platta med kanter eller i en container. Gödseln bör ses som en resurs som kan återföras till jordbruksmarken. Läs mer om lagring av gödsel på Jordbruksverkets webbplats, sök på "Lagra gödsel".

Undvik helst utfodring direkt på marken. För att minska förluster kan utfodringsplatsen flyttas runt och gärna placeras under tak. Ett annat sätt är att gräva ur och grusa eller armera marken

med matta där hästarna äter. Tänk också på att fodra djuren och ställa vattenkoppar/vattenkar långt ifrån diken och vatten. För att ytterligare öka skyddet kan bevuxna zoner där växtligheten fångar upp fosfor anläggas mot vatten, samtidigt som hästarna hålls borta med stängsel.

Åtgärda stående vatten i hagarna eftersom det kan öka förlusten av partikelbunden fosfor. Att dränera åkermark lägger grunden till en förbättrad struktur och gör att den kan få ett större utrymme att lagra vatten. Det minskar risken för vattenansamling på ytan.

SÖK PENGAR FÖR ÅTGÄRDER

Kommuner, föreningar eller andra sammanslutningar kan söka pengar för åtgärder för minskad övergödning. Exempel på åtgärder är; fosfordamm, våtmark, kalkfilterdiken och strukturkalkning. Sista ansökningsdag är 2021-11-30.

Kontakta Sandra Tjärning 010-224 72 55 för mer information.

Greppa Näringens nya rådgivning för hästägare

I år introduceras en ny rådgivningsmodul från Greppa Näringen i Värmland. Pernilla Kvarmo har jobbat med Greppa Näringen på Jordbruksverket sedan 2011. Bland annat planerar och genomför hon kurser för rådgivare. Det senaste året har hon dessutom varit med att ta fram den nya rådgivningen Startbesök miljövänlig hästhållning. Nu när startbesöket för hästgårdar kommer erbjudas i Värmland ställde Utsikt några frågor till Pernilla Kvarmo.

Varför behövs det en Greppamodul för hästägare?

– Under de senaste åren har det kommit flera rapporter om hästars miljöpåverkan och det finns en efterfrågan från hästnäringen på rådgivning och stöd för att utföra miljöåtgärder. I år har Jordbruksverket ett tillsynsprojekt på hästföretag. Det kan därför vara bra att ha koll på läget innan kontrollanten kommer och ska göra tillsyn. Läs mer om tillsynsprojektet på Jordbruksverkets webbplats www.jordbruksverket.se.

Vem kan få Greppas nya rådgivning startbesök miljövänlig hästhållning?

– Alla företag och ideella föreningar med hästverksamhet som har minst 15 hästar och som kan besluta om åtgärder på hästgården kan få den nya rådgivningen. Exempel på åtgärder kan vara att stängsla av mot vatten, mocka hagar eller dränera och hårdgöra (gjuta, grusa eller markarmera). För att ta del av rådgivningen i Värmland måste man dessutom tillhöra ett Greppaområde. Övriga är välkomna på fältvandringar eller kurser som varje länsstyrelse anordnar.

Hur går en rådgivning till?

– Rådgivningens syfte är att gå igenom hästverksamhetens miljöpåverkan och ge

förslag på åtgärder för att minska risken för näringsförluster till vatten och luft. Det ingår också att titta på stallgödselns näringsmässiga och ekonomiska värde och diskutera lagring och hantering av den i verktyget Stallgödselkalkylen på greppa.nu.

– Upptrampad mark, foderspill på utfodringsplatser och stående vatten kan påverka risken för fosforförluster. Därför funderar hästhållaren och rådgivaren runt möjliga åtgärder, som till exempel flyttbara in- och utsläpp, dränering för att minska stående vatten, att anlägga fosfordammar och dagliga rutiner för utfodring och mockning i både hagar och stall. I rådgivningen får hästhållaren även förslag på tekniska verktyg eller metoder som underlättar mockning, gödselhantering och utfodring. Syftet är att ta fram en gårdsanpassad åtgärdsplan som främst minskar fosfor-, men även kväveförluster och att göra en plan för vilka andra rådgivningar som är aktuella.

Vilka är dina bästa tips för miljösmart hästhållning?

– Varje verksamhet är unik, så utgå ifrån förutsättningarna på gården och platsen. Det går oftast att göra något, så prioritera åtgärderna genom att göra en plan för vad som ska göras. Det får du hjälp med i denna nya rådgivning.

MALIN ELIASSEN
010-224 72 64
MALIN.ELIASSEN@LANSSTYRELSEN.SE

TIPS FÖR ATT MINSKA LÄCKAGE AV NÄRINGSÄMNET I HÄSTHAGAR

- Mocka 1–2 gånger per vecka och städa undan foderspill.
- Underlätta mockning med hjälpmedel som eldrivna skottkärror, lastmaskiner och mockningsmaskiner.
- Se till att dräneringen fungerar och underhåll diken.
- Skydda vattendrag och diken med stängsel och gräsremsa.
- Vårda vegetationstäck och betesgräs med betesputsning och rotationsbete.
- Undvik överutfodring av kraftfoder.

TIPS!

Titta på SLUs film om Julmyra Horsecenters arbete med att minska näringsläckage från hagar: Bra hagar för hästen och miljön. Du hittar filmen på YouTube.

Konsten att hässja hö

Ängshö är en förbisedd resurs som passar till många djur. Det innehåller många fler olika örter och gräs än hö från vall, vilket gör det väldigt smaktigt. Traktor och balpress funkar sällan på de små, steniga och ojämna ängarna, men hässjning eller "hässing" som det heter för många värm-länningar, är fortfarande ett bra och effektivt sätt att ta hand om ängshö. Om man vet hur det ska göras.

Med hässjning blir inte höbärgningen lika väderberoende. Det kan också spara tid eftersom man inte behöver bevaka ett tillfälle att köra in höet så fort det är torrt nog.

En solig och torr sommar behövs inga hässjor utan höet kan torka på slag, eller på enstaka störor, så kallade krakar, stackar eller vålmar. Men om vädret är ostadigt, kyligt och regntungt, då är det guld värt att kunna sätta upp en hässja. Hässjan är byggd för att fungera både som höfläkt och lada. Själva höet bildar ett "tak" som ska stå emot regn och konstruktionen drar nytta av solens och vindens förmåga att torka höet. Genom generationerna har knep och tricks upfunnits och i olika landsändar gör man på olika vis.

Nedan beskrivs ett sätt att hässja som är vanligt i skogsrika bygder i Mellansverige.

Bygga hässjan

Hæssjan byggs av upprättstående störor, krakar, som sätts ner i marken med 3–4 stegs mellanrum. Isbör eller järnspett kan användas för att göra hål i marken. Längs ena sidan av krakarna sitter krak-

Hæssjning på Lafallhöjden, Arvika kommun. Första lagret hö är på god väg!

pinnarna. De fungerar som krokar som de liggande stängerna ska vila på. Krakpinnarna ska vara vända mot vinden. På det viset trycker vinden stängerna mot krakarna och hässjan kan inte blåsa isär. Istället för stänger används snören eller ståltråd på många håll, särskilt i bygder med ont om skog.

Krakarna ska luta en aning "bakåt", bort från vindsidan där krakpinnarna sitter. När alla krakar är på plats läggs stänger på de nedersta krakpinnarna. Stängerna ska gå omlott vid varje krake. De kortaste stängerna läggs i mitten. Hässjan placeras där sol och vind kommer åt så bra som möjligt.

Hæssja höet

Hö som slås på morgonen brukar kunna ligga i fint väder i några timmar innan det hässjas. Alltför torrt hö blir glatt och halt och då är det svårare att hantera och kan halka ur hässjan.

Höet ska läggas jämnt och luftigt, med lite mindre hö på de lägsta stängerna. När

de nedersta stängerna är fulla läggs nästa stång på. Så lägger man ett nytt lager hö. Ju högre upp, desto tjockare lager. Hässjans form sedd från sidan ska vara "som en upp-och-ner-vänd lök". På det viset hindras regn från att rinna in i höet. Av denna anledning är det också viktigt att kamma höet med gaffeln eller räfsan innan höet kastas upp på hässjan. Särskilt viktigt är det att kamma det allra översta lagret, som ligger som ett "tak".

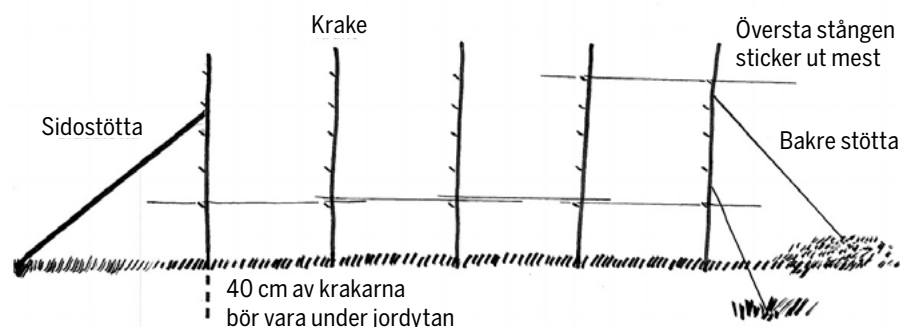
Hæssjan kan behöva stöttas upp med kortare störor, stöttor för att inte blåsa omkull. Stöttorna bör vara längst på läsidan, och fästas ganska högt upp på krakarna. På vindsidan kan de vara kortare och fästas längre ner. Några extra stöttor kan sättas mot ytterkrakarna så att de inte kan "falla utåt".

Länsstyrelsen planerar en hässjningskurs i Hagfors kommun i augusti. Se mer på sidan 10!

ÅSA ENEFALK
010-224 74 46
ASA.ENEFALK@LANSSTYRELSEN.SE

Principskiss av hässja. Lagg märke till hur stängerna ligger omlott, och att de sticker ut mer på sidorna högre upp i hässjan. Normalt sett läggs de på i takt med att man lägger på höet, och många föredrar att sätta stöttorna sist av allt, när höet är på plats.

Illustration: Åsa Enefalk

Registret över foderanläggningar i primärproduktionen har flyttat

Du som producerar foder och/eller utfodrar livsmedelsproducerande djur ska ha en registrerad foderanläggning. Även du som producerar foder till hästar ska vara registrerad.

Du behöver inte vara registrerad om:

- Hela din foderverksamhet på ditt lantbruk tillhandahåller max 10 ton foder torrsubstans (cirka 5 hektar bete) per år och endast levererar till andra lantbrukare inom en radie på 50 kilometer.
- Din livsmedelsproduktion enbart är honung och du producerar mindre än 500 kilo honung per år.
- Du endast utfodrar hästar som, i hästpasset, är bortkryssade ur livsmedelskedjan.
- Du endast utfodrar djur som är avsedda för konsumtion i det egna hushållet.

Tidigare ansvarade Jordbruksverket för registret över foderanläggningarna inom primärproduktionen, men sedan den 1 januari 2021 hanteras detta av Länsstyrelsen i det län där anläggningen ligger och det är även dit du anmäler din foderanläggning för registrering. Anmälan av foderanläggning görs på blankett "Anmälan för registrering – primärproduktion foder" som finns på Länsstyrelsens webbplats. Inom kort kommer det även finnas en e-tjänst på webbplatsen för detta. OBS! Producenten måste själv skriva under blanketten eller legitimera sig i e-tjänsten eftersom Länsstyrelsen inte har något fullmaktregister.

Anläggningar som tidigare registrerats hos Jordbruksverket har flyttats över till Länsstyrelsens register. De behöver alltså inte registreras på nytt.

Förändringen innebär att Jordbruksverkets söktjänst över foderanläggningar nu enbart innehåller de anläggningar som kräver ett godkännande för sin verksamhet. Mer om godkännande av foderanläggning går att läsa på Jordbruksverkets webbplats.

VID FRÅGOR KONTAKTA PRIMÄR-PRODUKTIONSHANDLÄGGARE:

Karin Stokki 010-224 72 80,
Karin Gullbring 010-224 72 36
eller **Jeanette Samuelsson**
010-224 74 14.

Registrera din djurhållning hos Jordbruksverket

Enligt EU:s nya djurhälsoförfordning ska du som är ansvarig för en plats med djur eller avelsmaterial registrera den. Anledningen är att det ska bli enklare att spåra smittor vid eventuella sjukdomsutbrott.

Det som förut kallades produktionsplats har nu utökats och bytt namn till anläggning. En anläggning kan till exempel vara ett stall, en fastighet, en lokal eller ett bete. Det är du som driver anläggningen som ska registrera den, även om du inte själv äger eller tar hand om djuren eller avelsmaterialet.

Registreringskravet gäller alla djur som lever på land, förutom sällskapsdjur i privata hem. Även du som har tillstånd enligt djurskyddslagen för att hålla hästar, pälstdjur eller sällskapsdjur behöver oftast registrera din anläggning.

Anmäl senast den 1 oktober

Du som driver en anläggning med levande djur eller avelsmaterial ska ha registrerat din anläggning senast den 1 oktober.

Du anmäler dig i e-tjänsten *Registrera anläggning* som du hittar på Jordbruksverkets webbplats under *E-tjänster databaser och appar -> E-tjänster och databaser Djur -> Anläggning för djur och avelsmaterial*. Där hittar du också information om hur du använder e-tjänsten.

Om du redan har en produktionsplats

Kompletera uppgifterna om den produktionsplats du redan har om det skett förändringar. Det gör du under fliken *Se/Ändra mina anläggningar* inne på e-tjänsten. Där kan du bland annat lägga till fler arter.

Ta över en produktionsplats eller anläggning

Om du ska ta över en produktionsplats eller en anläggning som redan har ett produktionsplatsnummer eller ett anläggningsnummer ska du anmäla det. Detta gör du genom att logga in i e-tjänsten och välja Skapa ny anläggning och där anger du vilken produktionsplats du ska ta över.

Årlig kostnad för registrering

När du är registrerad behöver du betala en årlig avgift på 50 kronor per anläggning. En faktura skickas hem till dig i början på nästa år. Det är samma kostnad för alla anläggningar oavsett djurslag. Tänk på att gå in och avregistrera dig om du inte längre driver en anläggning som håller djur eller avelsmaterial.

LÄR DIG MER

Målgrupp för Länsstyrelsens kurser som ordnas inom landsbygdsprogrammet är lantbrukare och andra verksamma i jordbruksföretag i Värmlands län om inget annat anges.

BYGGA GÄRDESGÅRD

Vi lär oss bygga en traditionell långlagd trädgårdsgård. Insjöns Gärdsgård AB leder kursen.

Tid: 25–26 september

Plats: Gräsmark, Sunne

Frågor: Elena Jonsson, elena.jonsson@lansstyrelsen.se, 010-224 72 75

Anmälan: Senast 13 september på utbildning.jordbruksverket.se

BETESPLANERING PÅ NATURBETESMARKER, TVÅ FÄLTTRÄFFAR

Två olika fältträffar, en för dig med nötkreatur och en för dig med får. I båda besöker vi en naturbetesmark och lär oss mer om tillväxt, djurhälsa och naturvärden. Kursledare nöt: Maja-Lena "Malla" Främling, Lantbruksråd i Väst. Kursledare får: Anna Hultgren, Hushållningssällskapet Västra.

Tid får: 7 september

Tid nöt: 11 september

Platser: Ej bestämt. Hör gärna av dig om du vill visa upp din får- eller nötbetade naturbetesmark.

Frågor: Åsa Enefalk, asa.enefalk@lansstyrelsen.se, 010-224 74 46

Anmälan: Senast 1 september på utbildning.jordbruksverket.se oavsett vilken av kurserna du vill gå.

TIMMERLAGNING, FORTSÄTTNINGSKURS

Vi reparerar ett timrat uthus och diskuterar byggnadshistoria, virkeskvalitet, redskap, hantverkarskunskap och byggnadsteknik. Du ska tidigare ha deltagit i en av länsstyrelsen anordnad timmerlaggningskurs. Mark och timmer i Värmland leder kursen.

Tid: 11–12 september

Plats: Karlstadstrakten

Frågor: Elena Jonsson, elena.jonsson@lansstyrelsen.se, 010-224 72 75

Anmälan: Senast 5 september på utbildning.jordbruksverket.se

Ängsskötsel

Målgrupp är personer som är verksamma i lantbruksföretag samt du som äger eller sköter ängsmark i Värmlands län.

Frågor: Åsa Enefalk, asa.enefalk@lansstyrelsen.se, 010-224 74 46 eller Maria Sundqvist, maria.sundqvist@lansstyrelsen.se, 010-224 72 74

Anmälan: Senast 1 vecka före kurs på utbildning.jordbruksverket.se

LIEVÄSSNING DROP-IN, KNACKNING OCH SLIPNING

Staffan Lundaahl och Frida Turander visar hur du får din lie riktigt vass. Ingen anmälan krävs.

Tid: 12 juni, drop-in kl 15–19

Plats: Långbans gruv- och kulturby, Filipstad

ÄNGSSKÖTSEL FÖR NÄSTA GENERATION

Först och främst för dig som har eller som ska arva ängsmark. Kursledare är Mattias Johansson och Maria Sundqvist.

Tid: 12 juni, kl 9.30–15

Plats: Risviken, Årjäng

LIESLÅTTER GRUNDKURS

Grundläggande kurs om slåtter med knacklie. Kursledare är Staffan Lundaahl.

Tid: 19 juni, kl 9–16

Plats: Bjurtjärn, Storfors

LIESLÅTTER HACKSLÅTT

Lieslåtter med knacklie på steniga och ojämna marker. Kursledare är Staffan Lundaahl.

Tid: 3 juli, kl 9–16

Plats: Hundviken, Gunnarskog

ÄNGSSKÖTSEL GRUNDKURS

Praktisk lieslåtter varvas med teori om ängar och varför de behöver slås. Hässjning/krakning ingår också. Kursledare är Frida Turander och Björn Karlsson.

Tid: 3 juli, kl 9–ca 15/16

Plats: Malmbackarna, Hagfors

HÄSSJNING

Vi lär oss sätta upp hässjor enligt gammal värmländsk tradition. Kursledare är Lennart i Pörtet.

Tid: 10 augusti

Plats: Loviseberg, Hagfors

Friluftslivets år – vad är friluftsliv för dig?

Foto: Caroline Jörgensdotter Lersten

I år är det "Friluftslivets år" och det uppmärksammas framförallt genom satsningen "Luften är fri".

De som planerade in "Friluftslivets år" 2021 hade en tajming utöver det vanliga! Nu är det drygt ett år sedan pandemin slog till i Sverige och plötsligt skulle vi tänka om och tänka nytt! Inte helt lätt, men en naturlig effekt blev att många av oss begav sig ut i naturen. Jag gissar att det under december månad såldes lika många grillkorvar som julskinkor! Aldrig har vi grillat så mycket utomhus under vintern, umgåtts i tätortsnära natur, besökt naturreservat och andra naturområden, som under det senaste året!

Svenskarna är ett naturälskande folk, men alla tar inte del av naturen. Därför är satsningen "Luften är fri" riktad till de som är ovana att vistas i naturen. Satsningen riktas speciellt till barn som går i mellanstadiet och personer med utländsk bakgrund.

Vilka förutsättningar har gjort att du vistas eller inte vistas i naturen? Har du föräldrar som tog dig med ut i naturen eller var det i andra miljöer som ni var tillsammans? Vi har alla olika förutsättningar som påverkar vilken relation vi har till att vistas i naturen: tidsandan med olika syn på uppfostran, var du växer upp, intresse, socioekonomiska förutsättningar, samhället och den tekniska utvecklingen. Därför har friluftsdagarna i skolan en viktig funktion för de som annars inte kommer ut i naturen. Jag tror dock att de som tänker på ordet friluftsliv tänker på någon med stor vana att röra sig i skog och mark, ofta med egen utrustning och lämpliga kläder för detta. Då vill jag med dessa rader säga till dig som läser det här: Nej, så är inte definitionen.

"Målet för friluftslivspolitikerna är att stödja människors möjligheter att vistas ute i naturen och utöva **friluftsliv** där allemansrätten är en grund för **friluftslivet**. Alla människor ska ha möjlighet att få naturupplevelser, välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljö."

SVERIGES 10 FRILUFTSMÅL

- Tillgänglig natur för alla.
- Starkt engagemang och samverkan för friluftslivet.
- Allemansrätten.
- Tillgång till natur för friluftsliv.
- Attraktiv tätortsnära natur.
- Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling.
- Skyddade områden som resurs för friluftslivet.
- Ett rikt friluftsliv i skolan.
- Friluftsliv för god folkhälsa.
- God kunskap om friluftslivet.

Friluftsliv handlar heller inte om att tävla och inte ens i första hand om att röra på sig, utan om att bara befinna sig i naturen. Det finns mycket forskning som visar att stressnivåer, blodtryck och oro kan minska av att vistas i naturen. Ett naturligt läkemedel! I satsningen "Luften är fri" (www.luftenarfri.nu) finns olika månadsteman som ska inspirera oss att besöka vår vackra natur. Augusti månads tema "jag har aldrig..." kan sporra både den ovana och den vana friluftspersonen. Till dig som aldrig tagit dig ut i skogen bakom huset eller dig som prövar en ny vandringsled, du har en ny upplevelse framför dig! Jag är en badälskare och i år ska jag hitta minst en ny badplats i den vackra vänerskärgråden. Vad blir din utmaning för året?

Glöm inte att njuta och visa omtanke mot andra besökare och vår natur.

Ta hand om dig!

CAMILLA ANDERSSON
FRILUFTSSAMORDNARE

010-224 73 20
CAMILLA.E.ANDERSSON@LANSSTYRELSEN.SE

Som mottagare av denna tidning finns du med i ett adressregister hos Länsstyrelsen Värmland

Nya regler för ekologiskt utsäde från 2022

Från och med den 1 januari 2022 gäller nya regler för ekologisk produktion. En av de största förändringarna gäller de nya reglerna för ekologiskt utsäde. Det är viktigt att planera för detta redan nu under 2021.

Planerar du redan nu för utsädet 2022? Bra! Reglerna för odling av ekologiskt utsäde och annat växtförökningsmaterial (planter, sticklingar och liknande) kommer bli striktare nästa år. Den som vill börja odla ekologiskt växtförökningsmaterial under 2022 kan behöva ställa om sin mark i år. Att uppföröka utsäde på ekologisk mark eller på andra årets omställningsmark till ditt eget behov kan också vara intressant.

Ekologiskt utsäde skiljs från utsäde från omställningsmark

Nytt för 2022 är att man kommer skilja på ekologiskt utsäde och utsäde som kommer från mark som ligger under omställning. Precis som nu gäller att man får använda konventionellt kemiskt obehandlat utsäde till odling av ekologiskt utsäde och utsäde från omställningsmark.

- Ekologiskt utsäde för ettåriga växter är utsäde som kommer från gröda sådd på ekologisk mark. För fleråriga foderväxter kan ekologiskt utsäde sköras om det har gått minst 24 månader sedan marken började ställas om. Grödan ska också sköras tidigast under andra odlingsäsongen.

- Utsäde under omställning är utsäde som sköras tidigast 12 månader efter att omställningen av marken påbörjades. Om det gått kortare tid blir grödan konventionell. Utsäde under omställning kommer att produceras först under 2022.

Läs mer på Jordbruksverkets webbplats, sök på "odla utsäde".

Bara individuella undantag

I framtiden ska i första hand ekologiskt utsäde användas, men om det ekologiska utsädet tar slut får utsäde under omställning användas. Från 2022 kommer odlare som inte får tag på ekologiskt växtförökningsmaterial att behöva ansöka om individuellt undantag för att få använda konventionellt obehandlat utsäde. Detaljerna om hur de individuella undantagen kommer att skötas är inte klara. Jordbruksverket återkommer med mer information senare. Det kommer fortsättningsvis bli mycket små möjligheter att tillämpa generella dispenser.

De nya reglerna för utsäde ska bidra till ökad utsädestillgång för ekologisk odling. Målet är att allt växtförökningsmaterial

För att få använda konventionellt obehandlat utsäde kan man behöva söka dispens från och med 2022.

Foto: Katarina Holstmark

kan vara ekologiskt till år 2036. Ju större utbud av ekologiskt växtförökningsmaterial, desto färre undantag behöver sökas!

Läs mer

Håll dig uppdaterad genom att läsa om de nya reglerna för utsäde på Jordbruksverkets webbplats.

KATARINA HOLSTMARK
036-15 81 12
JORDBRUKSVERKET